

انسان در جست و جوی معنا

نویسنده: ویکتور فرانکل
مترجم: مهین میلانی و نهضت صالحیان

انتشارات: درسا

کتاب انسان در جست‌وجوی معنا (Man's Search for Ultimate Meaning) در سال ۱۹۴۶ برای اولین بار منتشر شد. این کتاب یکی از بهترین نمونه‌های ادبی در ادبیات روانشناسانه است و روایت زندگی و نجات یافتن دکتر ویکتور فرانکل در اردوگاه کار اجباری رژیم نازی را شرح می‌دهد. فرانکل در این کتاب ابتدا خاطراتش از آشویتس را بازگویی کند و سپس تلاش‌ها و راهکارهایش برای زنده ماندن را توضیح می‌دهد. دکتر ویکتور فرانکل دو نکته بسیار مهم را در کتاب انسان در جست‌وجوی معنا بیان می‌کند. ابتدا اینکه انسان باید تلاش کند تا در هر کار سختی که مقابلش قرار می‌گیرد، معنایی بیابد. آن معنا می‌تواند هر چیزی باشد، عشق به یک معشوق، عشق به کار کردن، عشق به خدمت و یا هر چیز دیگری که به شما امید می‌دهد. این معنا برای دکتر فرانکل، فکر نوشتن کتاب «انسان در جست‌وجوی معنای غایی» و سخنرانی کردن در دانشگاه بود. فرانکل می‌گوید: «هر انسانی باید یک دلیل برای زنده ماندن داشته باشد.» دومین موضوعی که فرانکل در کتاب انسان در جست‌وجوی معنا بیان می‌کند، داشتن قدرت انتخاب است. دکتر فرانکل می‌گوید: «میان اتفاق و واکنش یک فضای خالی وجود دارد، در آن فضا قدرت ما برای انتخاب واکنش صحیح نهفته است. مهم نیست چه اتفاقی می‌افتد یا شما در چه موقعیتی قرار دارید، شما همیشه می‌توانید انتخاب کنید.» او توضیح می‌دهد در اولین روزی که وارد اردوگاه آشویتس شده بود خود قول داد یا به زبان دیگر انتخاب کرد که هرگز به سیم‌های خاردار اردوگاه دست نزنند. این سیم‌ها دارای جریان برق بودند و آسان‌ترین راه برای مراحل خودکشی زندانیان محسوب می‌شدند. ویکتور فرانکل می‌گوید: «هر چیزی ممکن است از انسان گرفته شود، به جز آزادی. شما همیشه می‌توانید راه خود را انتخاب کنید. حتی زمانی که احساس می‌کنید دیگر نمی‌توانید چیزی را تغییر دهید، می‌توانید خود را تغییر دهید.» فرانکل این نکته مهم را در کتاب خود متذکر می‌شود که اگر اصلاً معنایی در زندگی وجود دارد، این معنا باید در رنج نیز آشکار باشد؛ چرا که بدون رنج و مرگ، زندگی انسان نمی‌تواند کامل باشد.

کتابخانه مرکزی سازمان تأمین اجتماعی به منظور کاربردی کردن و توسعه دانش تخصصی در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی، معرفی طرح‌های پژوهشی، معرفی پایان‌نامه و رساله‌های جدید و مرتبط را در دستور کار خود دارد. علاقمندان به تهیه این کتاب می‌توانند جهت مطالعه و امانت گرفتن این کتاب با تلفن ۰۲۱-۶۶۵۷۰۱۳۷ داخلی ۲۰۱ کتابخانه مرکزی سازمان تأمین اجتماعی تماس بگیرند.

مهناز علی جانی
کارشناس ارشد و مسئول کتابخانه مرکزی سازمان

سابقه داستان‌نویسی اجتماعی در ایران در گفت‌وگو با علی‌الله سلیمی

سوژه‌های کارگری از بطن جامعه هستند

گفت‌وگو

امروز حدود یک قرن از خلق آثار ادبی و نویسندگی به صورت مدرن در حوزه رمان و داستان و همچنین داستان نو در کشورمان می‌گذرد. در این یک سده، ما شاهد خلق آثاری توسط نویسندگان مختلف در دوره‌های گوناگون بودیم؛ اما به گفته کارشناسان و اهل فن در این زمینه، خلق آثار ادبی کلاسیک در ایران طی این یک سده اخیر با افت و خیزهای فراوانی همراه بوده است؛ گاه وقوع یک حرکت و نهضت ملی سبب شده تا برخی نویسندگان همراه با جریانی خاص به آن سمت‌وسو بروند و در آن بستر، دست به خلق آثاری بزنند و گاه برخی نویسندگان به دور از حواشی و غوغای جامعه پیرامون خود، به خلق آثاری در سبک‌های مختلف پرداخته‌اند. در این شماره با «علی‌الله سلیمی» از نویسندگان مطرح کشورمان و همچنین خالق آثار فراوانی در حوزه‌های مختلف به‌ویژه حوزه‌های اجتماعی و پرزنده جوایز گوناگون از جشنواره‌های مختلف ادبی و از داوران مطرح کشورمان در حوزه نویسندگی، گفت‌وگویی ترتیب داده‌ایم که در ادامه می‌خوانید.

اعظم‌نگی

روزنامه‌نگار

در ادبیات،

همواره

حوزه‌های

اجتماعی

مورد توجه

نویسندگان

ایرانی بوده

و کماکان

نیز هست و

نمی‌توان آن

را مربوط به

دوره و زمانی

خاص دانست و

برای آن زمان

خاصی تعریف

کرد

سابقه خلق آثار ادبی کلاسیک در حوزه اجتماعی

در کشورمان را چه زمانی می‌دانید؟

نویسندگی در حوزه‌های اجتماعی، همواره در ایران مطرح بوده و ما شاهد آثار فراوانی با مضامین اجتماعی در این زمینه هستیم، اما اگر بخواهیم آثار ادبی نویسندگان در حوزه‌های مختلف در ایران را به صورت کلاسیک مورد بررسی و واکاوی قرار دهیم، به جرأت می‌توان گفت اصلاحات امیرکبیر و تأسیس مدرسه دارالفنون و به دنبال آن، اعزام دانشجویان به کشورهای پیشرفته آن زمان مانند انگلستان، روسیه و فرانسه را باید سر آغاز نهضت و جهش و انقلابی، نه تنها در حوزه ادبی بلکه در حوزه صنایع و دیگر حوزه‌ها در ایران دانست که با وقوع انقلاب مشروطه و بازگشت برخی تحصیلکردگان از فرنگ کامل شد. تا قبل از آن ادبیات رمان و داستان نویسی به شکل سنتی نه‌فرم و دارای شکل و دیارمانی خاص بلکه به صورت شخصی و برداشت‌های نویسنده از مضامین مختلف اجتماع خود صورت می‌گرفت اما بعد از وقوع انقلاب مشروطه و فرو ریختن نظام استبداد قاجار تا حدودی فضا نسبت به قبل از آن باز شد و هنرمندان در شاخه‌های مختلف شروع به کار کردند. مادر آثار برجای مانده از آن دوران نوعی دگرگونی را نه تنها در ادبیات بلکه سایر هنر‌ها مشاهده می‌کنیم.

سابقه ورود نویسندگان ایرانی به حوزه‌های

اجتماعی به چه زمانی برمی‌گردد؟

اکثر نویسندگان در ایران، حوزه اجتماعی و مسائل مرتبط با این حوزه را بستر مناسبی برای خلق آثار ادبی خود می‌دانستند. در ادبیات، همواره حوزه‌های اجتماعی مورد توجه نویسندگان ایرانی بوده و کماکان نیز هست و نمی‌توان آن را مربوط به دوره و زمانی خاص دانست و برای آن زمان خاصی تعریف کرد؛ اما اگر بخواهیم برای ادبیات کلاسیک ایران، زمانی مشخص را در نظر بگیریم - که آغاز نهضت و انقلابی در زمینه نویسندگی در ایران به صورت کلاسیک باشد - بعد از وقوع انقلاب مشروطه را باید سر آغاز انقلاب ادبی ایران دانست. البته در نظر داشته باشید نویسندگان اکثراً به اصطلاح «اجتماعی‌نویس» بوده‌اند؛ یعنی از بستر اجتماع برخاسته و خود را متعلق به توده مردم می‌دانستند. هر چند وقوع برخی رویدادهای سیاسی مانند انقلاب مشروطه، تشکیل برخی احزاب در دهه ۴۰ و بعد از آن، پیروزی انقلاب اسلامی و همچنین وقوع جنگ تحمیلی، برخی نویسندگان را به حوزه‌هایی دیگر وارد کرد که در نهایت باید گفت این حوزه‌ها هم به نوعی برخاسته از اجتماع هستند. مسأله‌ای مانند جنگ یک مسأله اجتماعی است و یا وقوع یک نهضت و انقلاب؛ مانند انقلاب اسلامی را باید یک پدیده کاملاً اجتماعی دانست.

به نظر شما سر آغاز «داستان‌نو» در ایران به چه

زمانی بازمی‌گردد؟

بررسی و مشاهده آثار برجای مانده در این زمینه حکایت از آن دارد که باید دهه ۴۰ را در ایران، دهه آغاز داستان‌نو در ادبیات ایران به‌شمار آورد. دهه ۴۰ دهه خاصی برای ادبیات نویسندگی در ایران بود و به نوعی می‌توان گفت، اوج بلوغ ادبی ایران در حوزه نویسندگی در این دهه به وجود آمد. در این دهه، ما شاهد ورود نویسندگان مطرح

و برجسته‌ای مانند بزرگ علوی، جلال آل احمد، احمد محمود، علی اشرف درویشیان، محمود دولت‌آبادی و... هستیم که هر کدام با خلق آثار خود، انقلابی در حوزه ادبیات داستان نویسی و داستان‌نو در ایران پدید آوردند و راهی برای آیندگان گشودند.

به نظر شما، آیا می‌توان تأثیر و ردپایی از وقوع برخی انقلاب‌ها مانند آنچه در اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۱۷ روی دادر در برخی نویسندگان کشورمان و همچنین در آثارشان در آن زمان مشاهده کرد؟

بله. به دلیل اینکه انقلاب سوسیالیستی سال ۱۹۱۷ در شوروی نیز یک رویداد اجتماعی بود؛ با آن شعارها و مضامین خاص و ادعای برابری و مساوات که از مضامین و شعارهای اصلی آن به شمار می‌رفت و همچنین شرایط سیاسی خاصی که در زمان وقوع انقلاب کمونیستی شوروی در ایران حاکم بود، برخی جریانات سیاسی و همچنین اجتماعی و به دنبال آن، برخی نویسندگان ایرانی را نیز با خود همراه ساخت. ماطی آن دور، شاهد خلق آثاری توسط برخی از نویسندگان داخلی کشورمان هستیم که تحت تأثیر شعارهای آن انقلاب قرار گرفته بودند. برای نمونه می‌توان در این زمینه به بزرگ علوی اشاره کرد که در آثارش ردپایی از افکار سوسیالیستی مشاهده می‌شود و یا برخی نویسندگان دیگر در آن مقطع زمانی خاص که تحت تأثیر افکار چپی قرار گرفته بودند، البته نه تنها در حوزه ادبی بلکه در سایر شاخه‌ها و رشته‌های هنری مانند سینما نیز ما شاهد تأثیر این انقلاب و پیامدهای آن بر برخی هنرمندان داخلی و همچنین در آثارشان هستیم. این موضوع نیز همانطور که اشاره کردم به دلیل ماهیت اجتماعی بودن برخی مضامین و رویدادها مانند وقوع انقلاب‌هاست که طیفی از اجتماع را همواره به دنبال خود می‌کشاند و به دنبال این موج به وجود آمده برخی هنرمندان از هر طیف هنری را با خود همراه می‌سازد. در این زمینه می‌توان به انقلاب فرانسه، روی کار آمدن احزاب مختلف در اروپا مانند حزب فاشیست در آلمان، وقوع جنگ اول و دوم جهانی و بسیاری موارد اجتماعی و سیاسی اشاره داشت که طیفی از نویسندگان را همراه خود می‌سازند و آثاری در مضامین مختلف پدید می‌آید.

شما تأثیر هنرمندان به‌ویژه سه نویسندگان در کشورمان در عصر حاضر را در وقوع و پیروزی انقلاب اسلامی چگونه ارزیابی می‌کنید؟

اگر شما پدیده‌ای مانند انقلاب اسلامی و پیروزی امت به رهبری امام (ره) را در نظر بگیرید، به خوبی می‌توان نقش هنرمندان به‌ویژه نویسندگان را در آن مشاهده کرد. درست است که سکان هدایت و رهبری انقلاب در دستان امام خمینی (ره) بود، اما نمی‌توان نقش همه‌ی و تأثیرپذیری هنرمندان و نویسندگان از رهبری انقلاب را در پیروزی کتمان کرد. انقلاب اسلامی به دلیل ماهیت اجتماعی بودن خود، برخی هنرمندان و نویسندگان را با این حرکت مردمی همراه ساخت و آنان نیز در این زمینه، آثاری خلق کردند که در حرکت و ایجاد انگیزه بیشتر برای مبارزات مردمی بی‌تأثیر نبود.

به عنوان نمونه، شما نویسندگان و یا آثاری که در این زمینه و در این طیف خاص قرار دارند را سراغ دارید؟ آیا می‌توانید تعدادی از آنها نام ببرید؟

نویسندگان مطرحی در آن زمان بودند که با قلم خود، انقلاب را همراهی کردند. برای نمونه نمی‌توان به نادر ابراهیمی، علی مدونی، امیرحسین فردی و... اشاره کرد که در آثارشان ردپایی از اعتراض نسبت به وضع موجود در آن زمان وجود دارد که البته در ادامه و بعدها نیز افراد و نویسندگان مختلفی نیز به این اشخاص پیوستند و آثار ماندگاری در این زمینه خلق شد. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و در ادامه آن، وقوع جنگ تحمیلی نیز باز دوباره بستری برای ادبیات اجتماعی و به نوعی می‌توان گفت «ادبیات جنگ» گشود و در حقیقت می‌توان گفت، وقوع جنگ تحمیلی در ایران به نوعی «موج دوم ادبیات داستانی» را به وجود آورد. جنگ به دلیل ماهیت اجتماعی خود، بستر مناسبی برای سوژه‌سازی و سوژه‌پردازی برای حوزه ادبی کشور و نویسندگان آن دوره گشود که به ادبیات جنگ مشهور شد. مقوله‌هایی مانند کمک‌های مردمی در پشت جبهه به رزمندگان، ترک کار کارگران از کارخانه‌ها و اعزام خودخوسته آنان به جبهه‌ها، خاطرات عملیات‌های مختلف، خاطرات جنگ و آن ایثارگری‌ها و از خودگذشتگی‌ها و بعد از آن نیز اسارت و خاطرات اسارت و... همه و همه بستر و سوژه‌هایی ناب را برای نویسندگان حوزه ادبیات جنگ مهیا ساخت و ما شاهد آثار زیبا و درخور توجهی در این زمینه در ادبیات اجتماعی ایران هستیم. در این زمینه می‌توان به نویسندگان مطرحی مانند احمد دهقان، مجید قصبی و... نام برد که آثار شاخصی را در این زمینه خلق کردند. همانطور که اشاره کردم، ادبیات اجتماعی پایه‌ای دیگر تحولات اجتماعی جلو آمده است. مضامین اجتماعی و تحولات وابسته به آن، همواره بستر مناسبی برای کار، نه تنها در حوزه نویسندگی بلکه سایر شاخه‌های هنری است؛ مانند سینما، تئاتر، نقاشی، شعر، موسیقی و... در همین مقوله جنگ تحمیلی، نه فقط در ادبیات حوزه نویسندگی بلکه در سایر رشته‌های هنرهای دیگر مانند سینما، شعر، موسیقی و... ما شاهد آثار متنوع و فراوانی هستیم که در نوع خود بی‌نظیر هستند و نمی‌توان نمونه‌ای برای آن در دوره‌ای دیگر یافت.

نظر شما در مورد «ادبیات کارگری» چیست؟ در واقع، آیا ما در ادبیات کشورمان چنین شاخه‌ای در داستان‌نویسی داریم؟

موردی که شما از آن به عنوان «ادبیات کارگری» یاد می‌کنید، در واقع زیرمجموعه «ادبیات اجتماعی» قرار می‌گیرد و سابقه ظهور آن در حوزه ادبیات اجتماعی در ایران به دهه ۴۰ بازمی‌گردد که به دلیل ظهور برخی جریانات خاص سیاسی و اجتماعی که در آن مقطع زمانی در کشور به وجود آمده بود و همچنین برخی تأثیرات ناشی از ایده‌های انقلاب کمونیستی در شوروی سابق ایجاد شده بود، به عنوان مثال، در این سبک نوشتاری در اتحاد جماهیر شوروی نویسندگان مطرحی مانند «ماکسیم گورکی» و در ایران نیز می‌توان به «بزرگ علوی» اشاره کرد که در آثارشان، طبقه کارگر و ظهور شخصیت‌هایی که از طبقه کارگران بودند که از شرایط به وجود آمده به تنگ آمده و

خواستار در هم شکستن آن ساختار بودند. به هر حال، سوژه‌سازی در خلق آثار ادبی حد و مرزی نمی‌شناسد و می‌توان افراد مختلفی با شغل‌های گوناگون را وارد داستان کرد. در دنیای داستان، ما با آدم سرورکار داریم؛ حادثه، محور اصلی نیست بلکه این شخصیت است که محور اصلی داستان قرار می‌گیرد و آن را می‌سازد. توجه داشته باشید آثار در این حوزه در دوره‌ای خاص مورد تجزیه و تحلیل و آنالیز قرار نمی‌گیرند. کما اینکه آثار نویسندگان آن دوران اکنون مورد بررسی و واکاوی قرار می‌گیرد. این در حالی است که ادبیات اجتماعی پایه‌ای تحولات مختلف اجتماعی جلومی‌آید و به نوعی پوشش دهنده آن است؛ به عنوان شخصیت‌های داستانی در رمان یا یک داستان کوتاه؛ خواه شخصیت اصلی داستان یا رمان یک کارگر باشد یا مکانیک یا مهندس و یا از هر طیف اجتماعی دیگر، تفاوتی نمی‌کند. مهم این است که نویسنده با توجه به برداشت اجتماعی خود و اینکه چه شخصیتی از لحاظ شغلی مناسب داستان اوست داستان خود را بر محور آن شخصیت پیش برده؛ خواه شخصیت او یک رزمنده باشد و یا یک کارگر.

در این زمینه، نویسنده‌ای را می‌توانید نام ببرید؟ بله. آقای محمدعلی گودینی در این زمینه چهره‌ای شاخص و شناخته شده هستند و آثار فراوانی نیز در این زمینه دارند. وی در آثارش در مورد دغدغه کارگران، مسائل مرتبط با این قشر از جامعه؛ مانند رابطه با کارفرمایان، عدم تمدید قرارداد، بیکاری و... و همچنین مشکلاتی که برای این قشر عظیم از جامعه در ادوار مختلف به وجود می‌آیند اشارات فراوانی کرده است.

به نظر شما به عنوان یک نویسنده و داور جشنواره‌های ادبی، در حال حاضر ادبیات داستان نویسی رو به چه سمت‌وسویی دارد؟

در حوزه نویسندگی، ساختار حاکم و سلیقه فرهنگی و یا به عبارتی «خوراک» هر دوره‌ای بنا به شرایط اجتماعی ممکن است تغییر کند و نویسندگان را نیز با خود همسو سازد. در حال حاضر ادبیات عامه‌پسند بسیار مطرح است و خوانندگان فراوانی نیز دارد. داستان‌ها غالباً فرم و قالبی رمانتیک دارند که شکل و فرمی سرگرم‌کننده دارد؛ داستان‌های رمانتیک اجتماعی که به نوعی هم سرگرم‌کننده است و هم باب و مورد پسند قشر غالب جامعه.

وضعیت نشر و کتابخوانی را در ایران چگونه می‌بینید؟

با توجه به افزایش قیمت کاغذ و هزینه‌های مرتبط با آن مانند چاپ و... کتاب به مرور از سبد هزینه خانوار حذف شده؛ البته این موضوع به این معنا نیست که مردم دیگر کتاب نمی‌خوانند بلکه علاقه‌مندان از طریق دیگر مانند خریداری نسخه دیجیتال، کتاب‌های مورد علاقه خود را خریداری می‌کنند. البته کرونا و مسائلی از این دست را نباید در این زمینه نادیده گرفت که در فروش کتاب تأثیر فراوانی داشته‌اند. همین‌طور عدم برگزاری نمایشگاه‌های کتاب به صورت حضوری که امیدواریم مشکلات به مرور برطرف شود.

